

Toplumsal Düşünce Enstitüsü

Tartışma Notu

TN-Strateji/14-011
Hazırlayan: Ali ER

3 Haziran 2014

KÜRESEL GÜVENLİK ORTAMI

İkinci Dünya savaşının ardından ortaya çıkan ve iki kutuplu dehşet dengesine dayanan Soğuk Savaş dönemi 1989'da sona ermiştir. "Demir Perde" tehdidi ortadan kalkarken; aynı zamanda bilgi çağının ağ merkezli(net-centric) teknolojik alt yapısının sağladığı olanaklarla desteklenen "Yeni Küresel Dünya Düzeni" ortaya çıkmıştır. ABD ise 1990'lardan bu yana tek kutuplu Yeni Küresel Dünya Düzeninin merkezine oturmuştur. Sert ve yumuşak gücün tüm parametrelerini elinde tutan ABD fiilen rakipsiz küresel güç olarak kabullenilmiştir.

1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgali, ABD'nin tek kutuplu küresel düzende 21nci yüzyılın stratejik şekillendirilmesi için ilk fırsat olmuştur. 11 Eylül saldırıları ise "küresel düzeyde terörle savaş" adına ABD'ye stratejik adımlarına meşruiyet kazandırmış olmasa da sorgulanmasını ötelemiştir. ABD de "uluslararası güvenlik" adına kendi inisiyatifi ile attığı adımların sonucunda;

- ABD'nin Ortadoğu'daki ve küresel çapta diğer bölgelerdeki varlığının sorgulanmasına son verilmiştir.
- ABD Irak'taki askerlerini çekmiş olsa da Irak'taki varlığı ve petrol başta olmak üzere Irak'ın doğal kaynakları üzerindeki hâkimiyeti anlaşmalarla tescil edilmiştir.
- Ortadoğu'da Arap Dünyası içinde Arap olmayan İsrail ile doğal müttefik olabilecek bir Kürt Devletinin temelleri hemen güneyimizde Irak'ta fiilen atılmıştır.
- İmralı/Barış süreci ile ortaya çıkan gelişmeler masadaki Kürt Devletinin sınırlarının Irak Kürt Bölgesel Yönetiminin sınırları ile sınırlı olmadığını, Türkiye-Suriye-İran üçgeninde bir geo-stratejiye dayandığını göstermiştir.
- Kafkaslarda da ABD destekli Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan Rusya'ya karşı rüşünü ispat çabası içindedir.
- Ukrayna ise safını belirlemede zorlanmaktadır. Rusya Ukrayna'nın Batı tercihinine sessiz kalmayacağını ve kararlılığını sert ve yumuşak gücünün bütün parametrelerini kullanarak göstermektedir.
- İran başlı başına ABD ve Batı dünyası için en yakın potansiyel risk olmaktan öte, nükleer tehdit uyarıları vermektedir. Tartışmasız olarak ABD ve Batı Dünyasının hedef tahtasındadır. Ancak ABD, Asya-Pasifik'te tırmanan yakın risk ve tehditler karşısında İran'ı kısmi nükleer uzlaşma ortamında AB'nin yakın kontrolüne bırakmış görünmektedir.
- İsrail ise her an sürpriz bir adımla İran denklemine sert gücün kullanılma seçeneğini elde tutmaktadır.
- Afganistan'da küresel tehdit durumundaki Taliban ve El-Kaide'ye karşı BM şemsiyesi altında başlatılan mücadelede, NATO'nun da sorumluluk almasına rağmen somut bir başarıya ulaşılamamıştır.
- ABD özellikle Asya-Pasifik'te Çin'in attığı adımlar karşısında bölgede güç boşluğuna meydan vermemek ve gerektiğinde İran'a karşı kullanılacak yığınak bölgesi olarak 2016'a kadar Afganistan'da kalacağını Obama Yaptığı son sürpriz ziyaretle açıklamıştır.

- Afrika'da Yemen'den, Somali ve Nijerya'ya kadar kıta çapında kriz bölgeleri yeni mücadele alanları olarak ortaya çıkmıştır.
- 2008 yılında kurulan ABD AFRICOM¹, Çin'in Afrika'da güçlenmesine karşı set çekmek için ABD'nin attığı önemli bir adımdır ve gerekirse sert gücünü dahi kullanılabileceğinin en somut göstergesidir.
- Asya Pasifik bölgesinde Çin hem ekonomik hem de Askeri açıdan bütün dengeleri yalnız başına değiştirebilecek devinim içindedir.
- Rusya ise Avrasya'daki ideolojik mirasından istifade ile bölgesel liderliğinin öncelikle Amerika ve AB tarafından tanınması başta olmak üzere dünyaya karşı yeni bir kutup yaratma iddiasını sürdürmeye çalışmaktadır.
- Bu bağlamda Rusya ile Çin arasında imzalanan 400 milyar dolarlık dev doğalgaz anlaşması iki ülke tarihindeki en büyük enerji anlaşma olmasının yanında 21nci yy. tek kutuplu Küresel düzene iki ülkenin ortak politikalar üretmek iradesidir.
- Hem ekonomisi hem de sosyal yapısı bakımından dış etkenlere kapalı olan ve Stratejik ağırlığı sadece nükleer silah kapasitesi ile sınırlı olan Kuzey Kore ise Genç lideri ile Küresel düzeyde belirsizlik faktörü olmasının yanında Rus-Çin yakınlaşmasına doğal kuvvet çarpanı olarak dikkate alınmalıdır.

Bu genel resim içinde 1990'lardan bu yana tek kutuplu Dünyada ABD'nin başarısız olduğu savı ileri sürülebilir mi? Hayır. Bu sav oyunda büyük resmi görmemek anlamına gelebilir. Çünkü ABD için başarı kıstası sorunların çözümünden çok, kontrol edilebilir krizlerin varlığı ve devamındadır.

Çünkü yeni düzeni ayakta tutan alt yapı siber teknolojiye dayanmaktadır. Son yirmi yılda Çin olsun Rusya olsun Soğuk savaş döneminde olduğu gibi karşı özgün teknolojik atılımlarını yapamamışlardır. Bu nedenle son günler Çin ile ABD arasında ortaya çıkan siber espionaj buz dağının görüne yüzüdür. Çin'in ne denli başarılı olduğunu doğaldır ki sadece hedef olan ABD bilmektedir. Çin'in aynı zamanda Güney Çin Denizi başta olmak üzere bölge ülkeleri ile tartışmalı alanlarda inisiyatif alma girişimleri doğaldır ki; başta ABD olmak üzere Japonya Güney Kore'nin tepkilerine neden olmaktadır.² Son günlerde Japonya Anayasasının Japon ordusunun kullanımına getirdiği sınırlamaların kaldırılması ve deniz aşırı görevlerde kullanılması gerekliliği bizzat Japonya Başbakanı ShinzoAbe tarafından gündemin öncelikli konusu olmaya başlamıştır.³

Bu genel çerçeve içinde Irak'ta fiili komşumuz olan ABD; hem bölgemizde güvenlik politikalarının oluşumunda hem de küresel düzeyde güvenlik stratejilerinin ağırlık merkezini teşkil etmektedir.

ABD bölgedeki temel çıkarları ile küresel terörizm ve kitle imha silahlarının yaygınlaşması gibi güvenlik kaygılarını, özellikle İslam ülkelerindeki yetersiz ve demokratik olmayan yönetimler ve geri kalmışlık düzeyi ile ilişkilendirerek; kendisine küresel güvenlik görevleri yaratmıştır. Yeni Küresel düzenin askeri öncelikleri bu görevler üzerinden belirlenmiştir. Ayrıca gereklikçe "Pre-emptive Strike-Önleyici Saldırı" ve "FailedStates-Başarısız Devletler" "reluctantimperialists-Gönülsüz emperyalistler" gibi yeni kavramlarla hedef şaşırsa da ABD'nin öncelikli stratejik hedefi değişmemiştir. Enerji kaynaklarının kontrolü ve pazarlara ulaşım güzergâhlarının güvenliğinin tesisi her koşulda önceliğini korumuştur.

ABD'nin küresel çıkarlarına hizmet eden bu gibi güvenlik kavramları ve politikalarının başta NATO olmak üzere, uluslararası teşkilatların stratejilerinde de yer almasını sağlamıştır. Bunun

¹<http://www.africom.mil/>

²<http://www.bbc.com/news/world-asia-27646223>

³<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/4d05b348-da74-11e3-a448-00144feabdc0.html#axzz330oKQxKY>

neticesinde ABD; Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya kadar olan bölgenin, Büyük Ortadoğu Projesi adı altında Jeo-Stratejik bakımdan tek ve bütünlüğü olan bir bölge olarak algılanmasını sağlamıştır. Bu proje ABD'nin sürdürülebilir üstünlüğüne ve hedef bölgede sürekli kriz ortamı yaratılmasına dayanmaktadır. Çünkü bölgedeki kriz ortamı son yıllarda uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan sanal algılamalar ve kavramlar çerçevesinde ABD'nin bölgedeki varlığının sorgulanması yerine, varlığını meşrulaştırmaktadır.

ABD bu stratejinin gereği olarak; öncelikle Irak rejimini devirmiştir. Tunus'ta başlayarak Arap Baharı ile Arap Dünyası yeniden şekillendirilmektedir.

ABD İran ve Suriye'deki rejimi devirme veya kontrol etme çabalarına devam etmektedir. Ancak; Rusya ile ABD ve NATO arasında ortaya çıkan Doğu Avrupa, Kafkasya ve Orta Asya odaklı çıkar çatışmalarının tırmanışına bağlı olarak İran konusu bir süre ötelenmiş görünmektedir. ABD İran'a karşı kötü polis rolünü İsrail'e terk ederek, "makul polis" rolünü üstlenmiştir. Ancak İran'ın Nükleer Silah yeteneğine kavuşabileceğine dair gelişmeler İsrail ve ABD'nin birlikte veya yüksek olasılıkla İsrail'in baskın tarzında bir harekâtla İran'a karşı sert gücünü kullanabilme olasılığı göz ardı edilmemelidir.

Aslında İran'a yönelik bir harekât her zaman masada olsa da şimdilik yeni İran yönetimine hem bir "şans" tanımak, hem de Çin'in hem Asya-Pasifik'teki hem de Afrika'daki stratejik adımlarına karşı adımlar atmak gerekliliği ABD için öncelik almıştır.

Çünkü küresel ekonomik krize kadar ABD'ye göre sürekli birkaç kat fazla büyüyen Çin ekonomisi, ABD üzerinde büyük baskı unsurudur. Çin'in Afrika ve Ortadoğu'da attığı adımlar ise sadece ekonomik değil, küresel güvenlik açısından da stratejik bir seçimdir. Bu kapsamda Çin, Pakistan'la yaptığı anlaşma sonucunda Gwadar Limanını sivil maksatlarla özellikle Petrol İthal limanı olarak 2007 yılında kullanmaya başlamıştır. Aden körfezinde kalıcı deniz üssü arayışları ile Afrika ülkelerindeki yatırımları dikkat çekmektedir. Üstelik son yıllarda ilişkileri ciddi bir şekilde tırmandıran siber casusluk ve Güney Çin Denizindeki Çin'in tek taraflı adımları, Çin'in mevcut insan gücü ve üretim kapasitesini teknoloji ve ucuz enerji ile güçlendirdiğinde ekonomik, politik ve askeri alanda küresel çekim merkezi olmasını kaçınılmaz kılmaktadır.

Bu durumda ABD ve Asya-Pasifik bölgesindeki doğal müttefikleri Japonya ve Güney Kore hatta Avustralya/İngiltere'nin ekonomik ve siyasi bir çıkmaza sürüklenmeleriolasılığı uzak değildir.

Bu nedenle ABD'nin son 20 yıl içinde alışmaya başladığı tek kutuplu küresel dünya düzeninin devam ettirilmesine Çin Faktörü doğal risk teşkil etmektedir. Bu risk dahi ABD'nin güvenliğine karşı Çin'in öncelikli stratejik hedef olması için yeterlidir. Üstelik bu denkleme Rusya dâhil olduğunda alarm zillerinin çalması kaçınılmazdır. İşte Rusya ile Çin arasında imzalanan 400 milyar dolarlık dev doğalgaz anlaşması iki ülke tarihindeki en büyük enerji anlaşma olmasının yanında 21nci yy. tek kutuplu Küresel Düzene iki ülkenin ortak politikalar üretmek iradesinin göstergesi olduğu gibi aynı zamanda ABD'nin Asya-Pasifik hamlelerine karşı güçlü bir stratejik meydan okumadır.

Bu meydan okuma yeni bir "Soğuk Savaş"ı gündeme getirebilir mi?

ABD'nin tüketim toplumu olma yolunda adım atmış Çin ve Rusya'ya karşı sahip olduğu yumuşak gücünün ve küresel düzeyde "net-centric" alt yapıdaki teknolojik üstünlüğü hatta hâkimiyeti nedeniyle yeni bir "Soğuk Savaş"tan bahsetmenin şimdilik aceleci bir değerlendirme olabileceği düşünülmektedir.